

Obsah

KAPITOLA 1

Vědní obor genetika 1

Osobní genom 1

Úvodem 2

Tři velké milníky genetiky 2

MENDEL: GENY A PRAVIDLA DĚDIČNOSTI 2

WATSON A CRICK: STRUKTURA DNA 3

PROJEKT LIDSKÉHO GENOMU: SEKVENOVÁNÍ DNA
A KATALOGIZACE GENŮ 4

DNA jako genetický materiál 6

REPLIKACE DNA: ŠÍŘENÍ GENETICKÉ INFORMACE 6

GENOVÁ EXPRESE: VYUŽITÍ GENETICKÉ INFORMACE 6

MUTACE: ZMĚNA GENETICKÉ INFORMACE 9

Genetika a evoluce 10

Úrovně genetické analýzy 11

KLASICKÁ GENETIKA 11

MOLEKULÁRNÍ GENETIKA 11

GENETIKA POPULACÍ 12

Genetika ve světě: Aplikace genetiky v lidských činnostech 12

GENETIKA V ZEMĚDĚLSTVÍ 12

GENETIKA V LÉKAŘSTVÍ 14

GENETIKA VE SPOLEČNOSTI 15

KAPITOLA 2

Rozmnožování buněk 18

Dolly 18

Buňky a chromozomy 19

BUNĚČNÉ PROSTŘEDÍ 19

PROKARYOTICKÉ A EUKARYOTICKÉ BUŇKY 20

CHROMOZOMY: MÍSTA, KDE SE NACHÁZEJÍ GENY 21

BUNĚČNÉ DĚLENÍ 22

Mitóza 24

Meióza 27

MEIÓZA: CELKOVÝ PŘEHLED 27

MEIÓZA I 28

MEIÓZA II A VÝSLEDKY MEIOTICKÉHO DĚLENÍ 32

Životní cyklus některých modelových organismů používaných v genetice 33

PEKAŘSKÉ DROŽDÍ *SACCHAROMYCES CEREVISIAE* 33

KVĚTINA *ARABIDOPSIS THALIANA* 34

MYŠ *MUS MUSCULUS* 35

KAPITOLA 3

Mendelismus: Základní principy dědičnosti 40

Vznik genetiky:

vědecká revoluce 40

Mendelovo studium dědičnosti 41

MENDELŮV POKUSNÝ ORGANISMUS – HRÁCH SETÝ 41

MONOHYBRIDNÍ KŘÍŽENÍ: PRINCIP DOMINANCE A PRINCIP
SEGREGACE 42

DIHYBRIDNÍ KŘÍŽENÍ: PRINCIP NEZÁVISLÉ KOMBINACE 44

Aplikace Mendelových principů 46

METODA PUNNETTOVY TABULKY 46

METODA VĚTVENÍ 46

METODA PRAVDĚPODOBNOSTI 47

Testování genetických hypotéz 48

DVA PŘÍKLADY: ÚDAJE OD MENDELA A DE VRIESE 49

TEST CHÍ-KVADRÁT 49

Mendelovy principy v genetice člověka 52

RODOKMENY 53

MENDELOVSKÁ SEGREGACE V LIDSKÝCH RODINÁCH 54

GENETICKÉ PORADENSTVÍ 54

KAPITOLA 4

Rozšíření mendelovské dědičnosti 62

*Genetice se daří i mimo Mendelovu klášterní
zahradu 62*

Alelové varianty a funkce genů 63

NEÚPLNÁ DOMINANCE A KODOMINANCE 63

ALELOVÉ SÉRIE 64
SÉRIE ALEL 65
TESTOVÁNÍ GENOVÝCH MUTACÍ NA ALELISMUS 65
ROZMANITOST ÚČINKŮ JEDNOTLIVÝCH MUTACÍ 67
GENY SLOUŽÍ K TVORBĚ POLYPEPTIDŮ 67
PROČ JSOU NĚKTERÉ MUTACE DOMINANTNÍ A JINÉ
RECESIVNÍ? 68

Působení genů: Od genotypu k fenotypu 70

VLIV PROSTŘEDÍ 70
VLIV PROSTŘEDÍ NA EXPRESI GENŮ U ČLOVĚKA 70
PENETRANCE A EXPRESIVITA 71
GENOVÉ INTERAKCE 71
EPISTÁZE 72
EPISTÁZE A GENETICKÉ DRÁHY 72
PLEIOTROPIE 76

Inbriding: Jiný pohled na rodokmeny 76

DŮSLEDKY INBRIDINGU 76
GENETICKÁ ANALÝZA INBRIDINGU 78
VYUŽITÍ KOEFICIENTU INBRIDINGU 81
MĚŘENÍ GENETICKÉ PŘÍBUZNOSTI 82

KAPITOLA 5

Chromozomové základy mendelovské dědičnosti 89

Pohlaví, chromozomy a geny 89

Chromozomy 90

POČET CHROMOZOMŮ 90
POHLAVNÍ CHROMOZOMY 90

Chromozomová teorie dědičnosti 92

EXPERIMENTÁLNÍ DŮKAZ SPOJUJÍCÍ DĚDIČNOST GENŮ
S CHROMOZOMY 92
NONDISJUNKCE JAKO DŮKAZ CHROMOZOMOVÉ TEORIE 93
CHROMOZOMOVÝ ZÁKLAD MENDELOVÝCH PRINCIPŮ
SEGREGACE A NEZÁVISLÉ KOMBINACE 95

Geny vázané na pohlaví u člověka 98

HEMOFILIE, X-VÁZANÁ PORUCHA SRÁŽLIVOSTI KRVE 98
BARVOSLEPOST, X-VÁZANÁ PORUCHA ZRAKU 99
GENY NA LIDSKÉM CHROMOZOMU Y 100
GENY NA CHROMOZOMU X A Y 100

Pohlavní chromozomy a determinace pohlaví 101

DETERMINACE POHLAVÍ U ČLOVĚKA 101
DETERMINACE POHLAVÍ U DROZOFILY 102
DETERMINACE POHLAVÍ U JINÝCH ŽIVOČICHŮ 103

Kompenzace dávky genů vázaných na chromozom X 104

HYPERAKTIVACE X-VÁZANÝCH GENŮ U SAMEČKŮ
DROZOFILY 104
INAKTIVACE X-VÁZANÝCH GENŮ U SAMIC SAVCŮ 104

KAPITOLA 6

Změny v počtu a ve struktuře chromozomů 110

Chromozomy, zemědělství a civilizace 110

Cytogenetické techniky 111

ANALÝZA MITOTICKÝCH CHROMOZOMŮ 111
LIDSKÝ KARYOTYP 113
PŘEHLED CYTOGENETICKÝCH ZMĚN 114

Polyploidie 115

STERILNÍ POLYPLOIDI 116
FERTILNÍ POLYPLOIDI 117
TKÁŇOVĚ SPECIFICKÁ POLYPLOIDIE A POLYTENIE 118

Aneuploidie 120

TRIZOMIE U ČLOVĚKA 120
MONOZOMIE 122
DELECE A DUPLIKACE ČÁSTÍ CHROMOZOMU 125

Změny ve struktuře chromozomů 126

INVERZE 127
TRANSLOKACE 128
SPOJENÉ CHROMOZOMY A ROBERTSONOVY
TRANSLOKACE 129

KAPITOLA 7

Vazba, crossing-over a chromozomové mapování u eukaryot 136

První chromozomová mapa na světě 136

Vazba, rekombinace a crossing-over 137

PRVNÍ DŮKAZ VAZBY A REKOMBINACE 137
CROSSING-OVER JAKO FYZICKÁ PODSTATA REKOMBINACE 139
DŮKAZ, ŽE CROSSING-OVER JE PŘÍČINOU REKOMBINACE 140
CHIAZMATA A NAČASOVÁNÍ CROSSING-OVERU 141

Chromozomové mapování 142

CROSSING-OVER JAKO MĚŘÍTKO GENETICKÉ
VZDÁLENOSTI 142

REKOMBINAČNÍ MAPOVÁNÍ POMOCÍ DVOUBODOVÉHO
TESTOVACÍHO KŘÍŽENÍ 143

REKOMBINAČNÍ MAPOVÁNÍ POMOCÍ TŘÍBODOVÉHO
KŘÍŽENÍ 143

ČETNOST REKOMBINACE A GENETICKÁ MAPOVÁ
VZDÁLENOST 147

Cytogenetické mapování 149

LOKALIZACE GENŮ POMOCÍ DELECÍ A DUPLIKACÍ 149

GENETICKÁ VZDÁLENOST A FYZICKÁ VZDÁLENOST 150

Vazbová analýza u člověka 151

PŘÍKLAD: VAZBA MEZI KREVNÍMI SKUPINAMI A NAIL-PATELLA
SYNDROMEM 152

ZJIŠTĚNÍ VAZBY POMOCÍ MOLEKULÁRNÍCH MARKERŮ 153

Rekombinace a evoluce 154

EVOLUČNÍ VÝZNAM REKOMBINACE 154

SUPRESE REKOMBINACE INVERZÍ 155

KAPITOLA 8

Genetika bakterií a jejich virů 164

Multirezistentní bakterie: časovaná bomba? 164

Viry a bakterie v genetice 165

Genetika virů 166

BAKTERIOFÁG T4 166

BAKTERIOFÁG LAMBDA 169

Genetika bakterií 170

MUTACE GENŮ U BAKTERIÍ 171

JEDNOSMĚRNÝ PŘENOS GENŮ U BAKTERIÍ 172

Mechanismy genetické výměny u bakterií 172

TRANSFORMACE 173

MECHANISMUS TRANSFORMACE 175

KONJUGACE 176

VYUŽITÍ KONJUGACE K MAPOVÁNÍ GENŮ *E. COLI* 178

PLAZMIDY A EPIZOMY 181

F'-FAKTORY A SEXDUKCE 182

TRANSDUKCE 183

EVOLUČNÍ VÝZNAM GENETICKÉ VÝMĚNY U BAKTERIÍ 186

KAPITOLA 9

DNA a molekulární struktura chromozomů 192

Objev nukleinu 192

Důkaz, že genetická informace je uložena v DNA a RNA 193

DŮKAZ, ŽE DNA ZPŮSOBUJE TRANSFORMACI 193

DŮKAZ, ŽE U BAKTERIOFÁGA T2 NESE GENETICKOU
INFORMACI DNA 194

DŮKAZ, ŽE GENETICKÁ INFORMACE NĚKTERÝCH VIRŮ JE
ULOŽENA V RNA 196

Struktura DNA a RNA 197

PODSTATA CHEMICKÝCH PODJEDNOTEK V DNA A RNA 197

STRUKTURA DNA: DVOJITÁ ŠROUBOVICE 198

STRUKTURA DNA: ALTERNATIVNÍ FORMY DVOJITÉ
ŠROUBOVICE 202

STRUKTURA DNA: NEGATIVNÍ NADŠROUBOVICE *IN VIVO* 203

Struktura chromozomů virů a prokaryot 204

Struktura chromozomů eukaryot 206

CHEMICKÉ SLOŽENÍ EUKARYOTICKÝCH CHROMOZOMŮ 206

JEDNA VELKÁ MOLEKULA DNA NA CHROMOZOM 207

NUKLEOZOMY 208

SBALOVÁNÍ CHROMATINU V EUKARYOTICKÝCH
CHROMOZOMECH 210

Zvláštní znaky eukaryotických chromozomů 211

KOMPLEXITA DNA V CHROMOZOMECH: JEDINEČNÉ
A REPETITIVNÍ SEKVENCE 212

CENTROMERY 214

TELOMERY 214

KAPITOLA 10

Replikace DNA a chromozomů 220

Jsou monozygotní dvojčata identická? 220

Základní rysy replikace DNA *in vivo* 221

SEMIKONZERVATIVNÍ REPLIKACE 221

SEMIKONZERVATIVNÍ REPLIKACE EUKARYOTICKÝCH
CHROMOZOMŮ 223

REPLIKAČNÍ POČÁTKY 224

REPLIKAČNÍ VIDLICE 227

OBOUSMĚRNÁ REPLIKACE 227

Replikace DNA u prokaryot 230

- PRŮBĚŽNÁ SYNTÉZA JEDNOHO VLÁKNA, PŘERUŠOVANÁ SYNTÉZA DRUHÉHO VLÁKNA 230
- KOVALENTNÍ SPOJOVÁNÍ ZÁŘEZŮ VE STRUKTUŘE DNA PROSTŘEDNICTVÍM DNA-LIGÁZY 231
- INICIAČNÍ REPLIKACE DNA 232
- INICIAČNÍ ŘETĚZCŮ DNA PROSTŘEDNICTVÍM RNA-PRIMERŮ 233
- ROZVÍJENÍ DNA POMOCÍ HELIKÁZ, DNA-VAZEBNÝCH PROTEINŮ A TOPOIZOMERÁZ 235
- PARALELNÍ DNA-POLYMERÁZY 238
- KOREKČNÍ AKTIVITA 240
- PRIMOZOMY A REPLIZOMY 242
- REPLIKACE OTÁČEJÍCÍ SE KRUŽNICÍ 242

Jedinečné aspekty replikace eukaryotických chromozomů 244

- BUNĚČNÝ CYKLUS 244
- PARALELNÍ REPLIKONY NA CHROMOZOMU 244
- DVĚ NEBO VÍCE POLYMERÁZ V JEDINÉ REPLIKAČNÍ VIDLICI 245
- DUPLIKACE NUKLEOZOMŮ V REPLIKAČNÍCH VIDLICÍCH 246
- TELOMERÁZY: REPLIKACE KONCŮ CHROMOZOMŮ 247
- DÉLKA TELOMER A STÁRNUTÍ ČLOVĚKA 248

KAPITOLA 1 1

Transkripce a úpravy RNA 255

Uchování a přenos informace jednoduchými kódy 255

Přenos genetické informace: Centrální dogma 256

- TRANSKRIPCE A TRANSLACE 256
- PĚT TYPŮ MOLEKUL RNA 257

Proces genové exprese 258

- MEDIÁTOROVÁ RNA 258
- OBECNÉ RYSY SYNTÉZY RNA 260

Transkripce u prokaryot 262

- RNA-POLYMERÁZY: KOMPLEXNÍ ENZYMY 262
- INICIAČNÍ ŘETĚZCŮ RNA 262
- ELONGACE ŘETĚZCŮ RNA 263
- TERMINACE ŘETĚZCŮ RNA 264
- SOUBĚH TRANSKRIPCE, TRANSLACE A DEGRADACE mRNA 265

Transkripce a úpravy RNA u eukaryot 266

- PĚT RNA-POLYMERÁZ – PĚT SKUPIN GENŮ 266
- INICIAČNÍ ŘETĚZCŮ RNA 268
- ELONGACE ŘETĚZCE RNA A PŘIPOJENÍ METYLGUANOZINOVÉ ČEPIČKY NA 5'-KONEC 269
- TERMINACE ŠTĚPENÍM ŘETĚZCE A PŘIDÁNÍ KONCOVÝCH ÚSEKŮ 3'-POLY(A) 270
- EDITACE RNA: ZMĚNA INFORMAČNÍHO OBSAHU MOLEKUL mRNA 271

Přerušované geny u eukaryot: Exony a introny 272

- DŮKAZ INTRONŮ 273
- NĚKTERÉ OBZVLÁŠTĚ VELKÉ EUKARYOTICKÉ GENY 274
- MAJÍ BIOLOGICKÝ VÝZNAM INTRONŮ 274

Odstranění intronových sekvencí sestřihem RNA 275

- SEKVENČNÍ SIGNÁLY PRO SESTŘIH RNA 275
- SESTŘIH PREKURZORŮ tRNA: SPECIFICKÉ NUKLEÁZOVÉ A LIGÁZOVÉ AKTIVITY 276
- AUTOKATALYTICKÝ SESTŘIH 277
- SESTŘIH PRE-mRNA: snRNA, snRNP A SPLICEOZOM 278

KAPITOLA 1 2

Translace a genetický kód 283

Srpkovitá anémie: Závažné důsledky záměny jediné aminokyseliny 283

Struktura proteinů 284

- POLYPEPTIDY: DVACET RŮZNÝCH AMINOKYSELINOVÝCH PODJEDNOTEK 284
- PROTEINY: SLOŽITÉ TROJROZMĚRNÉ STRUKTURY 284

Geny kódují polypeptidy 287

- BEADLE A TATUM: JEDEN GEN – JEDEN ENZYM 287
- CRICK A KOLEGOVÉ: KAŽDÁ AMINOKYSELINA V POLYPEPTIDU JE URČENÁ TŘEMI NUKLEOTIDY 289

Složky syntézy polypeptidů 292

- PŘEHLED GENOVÉ EXPRESE 292
- RIBOZOMY 293
- TRANSFEROVÉ RNA 295

Proces syntézy polypeptidů 297

- INICIAČNÍ POLYPEPTIDOVÉHO ŘETĚZCE 297
- ELONGACE POLYPEPTIDOVÉHO ŘETĚZCE 301
- TERMINACE POLYPEPTIDOVÉHO ŘETĚZCE 303

Genetický kód 305

- VLASTNOSTI GENETICKÉHO KÓDU 305
- ROZLUŠTĚNÍ KÓDU 305
- INICIAČNÍ A TERMINAČNÍ KODONY 306
- KÓD JE DEGENEROVANÝ A USPOŘÁDANÝ 306
- KÓD JE TĚMĚŘ UNIVERZÁLNÍ 308

Interakce kodon–tRNA 309

- ROZEZNÁNÍ KODONŮ TRNA: HYPOTÉZA KOLÍSÁNÍ 309
- SUPRESOROVÉ MUTACE VEDOUcí KE VZNIKU tRNA SE ZMĚNĚNÝM ROZEZNÁVÁNÍM KODONU 310

KAPITOLA 1 3

Mutace, oprava DNA a rekombinace 315

Xeroderma pigmentosum: Porucha opravy DNA u člověka 315

Mutace 316

MUTACE SOMATICKÉ A GAMETICKÉ 316
MUTACE SPONTÁNNÍ A INDUKOVANÉ 317
PŘÍMÉ A REVERZNÍ MUTACE 317
OBVYKLE ŠKODLIVÉ A RECESIVNÍ MUTACE 318

Molekulární podstata mutací 319

ZMĚNY JEDNOHO PÁRU BÁZÍ A POSUNOVÉ MUTACE 319
MUTACE ZPŮSOBENÉ INZERCÍ TRANPOZONŮ 320
MUTACE ZPŮSOBENÉ EXPANZÍ TRINUKLEOTIDOVÝCH REPETICÍ 321

Mutageneze 322

MULLERŮV DŮKAZ, ŽE MUTACE MOHOU BÝT INDUKOVÁNY RENTGENOVÝM ZÁŘENÍM 322
MUTACE INDUKOVANÉ ZÁŘENÍM 324
MUTACE INDUKOVANÉ CHEMICKÝMI LÁTKAMI 325
TESTOVÁNÍ CHEMICKÝCH LÁTEK NA MUTAGENITU: AMESŮV TEST 328

Umístění mutací na geny komplementačním testem 331

LEWISŮV TEST NA ALELISMUS 331
PŘÍKLAD POUŽITÍ KOMPLEMENTAČNÍHO TESTU 333

Mechanismy opravy DNA 335

FOTOREAKTIVACE 335
EXCIZNÍ OPRAVA 335
DALŠÍ MECHANISMY OPRAVY DNA 336
DĚDIČNÉ CHOROBY U ČLOVĚKA ZPŮSOBENÉ PORUCHAMI OPRAVY DNA 338

Mechanismy rekombinace DNA 340

REKOMBINACE: ŠTĚPENÍ A ZNOVUSPOJENÍ MOLEKUL DNA 341
GENOVÁ KONVERZE: OPRAVNÁ SYNTÉZA DNA SPOJENÁ S REKOMBINACÍ 343

KAPITOLA 1 4

Metody molekulární genetiky 352

Léčba hypofyzárního nanismu pomocí lidského růstového hormonu 352

Základní metody identifikace, amplifikace a klonování genů 353

KLONOVÁNÍ DNA 353
RESTRIKČNÍ ENDONUKLEÁZY 353
TVORBA REKOMBINANTNÍCH MOLEKUL DNA *IN VITRO* 356
AMPLIFIKACE REKOMBINANTNÍCH MOLEKUL DNA V KLONOVAČÍCH VEKTORECH 357
KLONOVÁNÍ VELKÝCH GENŮ A ČÁSTÍ GENOMŮ V BAC, PAC A YAC 360
AMPLIFIKACE SEKVENCÍ DNA POLYMERÁZOVOU ŘETĚZOVOU REAKCÍ (PCR) 360

Zakládání a screening knihoven DNA 363

ZAKLÁDÁNÍ GENOMOVÝCH KNIHOVEN 363
ZAKLÁDÁNÍ KNIHOVEN CDNA 364
VYHLEDÁVÁNÍ STUDOVANÝCH GENŮ V KNIHOVNÁCH DNA 364

Molekulární analýza DNA, RNA a proteinů 366

ANALÝZA DNA POMOCÍ SOUTHERNOVA PŘENOSU A HYBRIDIZACE 367
ANALÝZA RNA POMOCÍ NORTHERNOVÉHO PŘENOSU A HYBRIDIZACE 368
ANALÝZA RNA POMOCÍ ZPĚTNÉ PCR (REVERZNĚ TRANSKRIPČNÍ PCR, RT-PCR) 369
ANALÝZA PROTEINŮ WESTERNOVÝM PŘENOSEM 370

Molekulární analýza genů a chromozomů 371

FYZICKÉ MAPY MOLEKUL DNA ZALOŽENÉ NA ŠTĚPNÝCH MÍSTECH RESTRIKČNÍCH ENZYMŮ 371
NUKLEOTIDOVÉ SEKVENCE GENŮ A CHROMOZOMŮ 372

KAPITOLA 1 5

Genomika 382

Genomy z Denisovy jeskyně 382

Úvod do genomiky 383

GENOMIKA JAKO VĚDA 383
GENOMICKÉ DATABÁZE 383

Korelované genetické, cytologické a fyzické mapy chromozomů 386

GENETICKÉ, CYTOLOGICKÉ A FYZICKÉ MAPY 386
GENETICKÉ MAPY MOLEKULÁRNÍCH MARKERŮ S VYSOKÝM ROZLIŠENÍM 388
KONTIGOVÉ MAPY A BANKY KLONŮ 388
KLONOVÁNÍ GENŮ ZALOŽENÉ NA MAPÁCH 390

Projekt lidského genomu 391

MAPOVÁNÍ LIDSKÉHO GENOMU 391
SEKVENOVÁNÍ LIDSKÉHO GENOMU 392
OBECNÉ RYSY LIDSKÉHO GENOMU 393
REPETITIVNÍ SEKVENCE V LIDSKÉM GENOMU 394

GENY V LIDSKÉM GENOMU 395

JEDNONUKLEOTIDOVÉ POLYMORFISMY A LIDSKÝ HapMap
PROJEKT 399

Funkční testy genomu založené na analýze RNA a proteinů 400

MIKROMATRICE A GENOVÉ ČIPY 401

ZELENÝ FLUORESCENČNÍ PROTEIN JAKO REPORTÉR
PŘÍTOMNOSTI PROTEINU 403

Diverzita genomu a evoluce 405

PROKARYOTICKÉ GENOMY 405

ŽIVÁ BAKTERIE S CHEMICKY SYNTETIZOVANÝM
GENOMEM 406

GENOMY MITOCHONDRÍ A CHLOROPLASTŮ 407

EUKARYOTICKÉ GENOMY 410

KOMPARATIVNÍ GENOMIKA: JEDNA Z MOŽNOSTÍ,
JAK STUDOVAT EVOLUCI 411

PALEOGENOMIKA 412

KAPITOLA 16

Aplikace molekulární genetiky 419

*Genová terapie zlepšuje vidění u dítěte s vrozenou
slepotou 419*

Využití technologie rekombinantní DNA pro identifikaci lidských genů a diagnostiku genetických onemocnění 420

HUNTINGTONOVA CHOROBA 420

CYSTICKÁ FIBRÓZA 423

MOLEKULÁRNÍ DIAGNOSTIKA ONEMOCNĚNÍ ČLOVĚKA 426

Genová terapie u člověka 428

RŮZNÉ TYPY GENOVÉ TERAPIE 428

VEKTORY PRO GENOVOU TERAPII 429

KRITÉRIA PRO SCHVALOVÁNÍ GENOVÉ TERAPIE 429

GENOVÁ TERAPIE PŘI ONEMOCNĚNÍ AUTOZOMÁLNÍ
IMUNODEFICIENCÍ 430

GENOVÁ TERAPIE PŘI ONEMOCNĚNÍ X-VÁZANOU
IMUNODEFICIENCÍ 431

ÚSPĚŠNÁ GENOVÁ TERAPIE A VYHLÍDKY DO BUDOUCNA 433

Profilování DNA 434

PROFILOVÁNÍ DNA 434

TESTOVÁNÍ OTCOVSTVÍ 437

SOUDNÍ VYŠETŘOVÁNÍ 438

Výroba eukaryotických proteinů v bakteriích 439

LIDSKÝ RŮSTOVÝ HORMON 439

PROTEINY S PRŮMYSLOVÝM VYUŽITÍM 441

Transgenní živočichové a rostliny 441

TRANSGENNÍ ŽIVOČICHOVÉ: MIKROINJEKCE DNA
DO OPLOZENÝCH VAJÍČEK A TRANSFEKCE EMBRYONÁLNÍCH
KMENOVÝCH BUNĚK 441

TRANSGENNÍ ROSTLINY: TI-PLAZMID Z *AGROBACTERIUM
TUMEFACIENS* 443

Reverzní genetika: Zkoumání biologických pochodů inhibicí genové exprese 445

KNOKAUT MUTACE U MYŠI 446

T-DNA A INZERCE TRANSDUZONŮ 448

RNA-INTERFERENCE 450

Genomové inženýrství 452

SYSTÉM CRISPR/CAS9 PRO ŠTĚPENÍ MOLEKUL DNA 452

CÍLENÁ MUTAGENEZE POMOCÍ SYSTÉMU CRISPR/CAS9 453

DELETOVÁNÍ, NAHRAZOVÁNÍ A EDITOVÁNÍ GENŮ SYSTÉMEM
CRISPR/CAS9 455

KAPITOLA 17

Regulace genové exprese u prokaryot a jejich virů 462

D'Hérelleho sen 462

Strategie regulace genů u prokaryot 463

Konstitutivní, indukibilní a represibilní genová exprese 464

Pozitivní a negativní regulace genové exprese 465

Operony: koordinovaně regulované jednotky genové exprese 467

Laktózový operon *E. coli*: Indukce a katabolická represe 469

INDUKCE 470

KATABOLICKÁ REPRESE 472

INTERAKCE PROTEIN-DNA, KTERÉ ŘÍDÍ TRANSKRIPCI
lac-OPERONU 475

Tryptofanový operon *E. coli*: Represe a atenuace 477

REPRESE 477

ATENUACE 478

Posttranskripční regulace genové exprese 481

TRANSLAČNÍ REGULACE GENOVÉ EXPRESE 481

POSTTRANSLAČNÍ REGULAČNÍ MECHANISMY 482

KAPITOLA 1 8

Regulace genové exprese u eukaryot 486

Africké trypanozomy: šatník molekulárních převleků 486

Přehled způsobů regulace genové exprese u eukaryot 487

ČASOPROSTOROVÁ REGULACE GENŮ U EUKARYOT 487

ŘÍZENÁ TRANSKRIPCE DNA 487

ALTERNATIVNÍ SESTRŮH RNA 488

CYTOPLAZMATICKÁ REGULACE STABILITY MEDIÁTOROVÉ RNA 488

Indukce transkripční aktivity faktory prostředí a biologickými faktory 489

TEPLOTA: GENY TEPELNÉHO ŠOKU 490

SIGNÁLNÍ MOLEKULY: GENY, KTERÉ REAGUJÍ NA HORMONY 490

Molekulární řízení transkripce u eukaryot 492

SEKVENCE DNA SPOJENÉ S REGULACÍ TRANSKRIPCE 492

PROTEINY ZAPOJENÉ DO REGULACE TRANSKRIPCE: TRANSKRIPČNÍ FAKTORY 493

Posttranskripční regulace genové exprese RNA-interferencí 496

DRÁHY RNAi 496

ZDROJE KRÁTKÝCH INTERFERUJÍCÍCH RNA A mikroRNA 498

Genová exprese a organizace chromatinu 500

EUCHROMATIN A HETEROCHROMATIN 500

MOLEKULÁRNÍ USPOŘÁDÁNÍ TRANSKRIPČNĚ AKTIVNÍ DNA 500

REMODELACE CHROMATINU 502

METYLACE DNA 502

IMPRINTING 504

Aktivace a inaktivace celých chromozomů 506

INAKTIVACE CHROMOZOMU X U SAVCŮ 506

HYPERAKTIVACE CHROMOZOMU X U DROZOFILY 507

HYPOAKTIVACE CHROMOZOMŮ X U CAENORHABDITIS ELEGANS 508

KAPITOLA 1 9

Dědičnost komplexních znaků 513

Kardiovaskulární onemocnění: kombinace genetických faktorů a faktorů prostředí 513

Komplexní znaky 514

KVANTIFIKACE KOMPLEXNÍCH ZNAKŮ 514

KVANTITATIVNÍ ZNAKY JSOU OVLIVŇOVÁNY GENETICKÝMI FAKTORY A FAKTORY PROSTŘEDÍ 514

KVANTITATIVNÍ ZNAKY OVLIVŇUJE VĚTŠÍ POČET GENŮ 514

PRAHOVÉ ZNAKY 516

Statistický popis kvantitativních znaků 517

DISTRIBUCE ČETNOSTÍ 517

PRŮMĚR A MODÁLNÍ TŘÍDA 518

ROZPTYL (VARIANCE) A SMĚRODATNÁ ODCHYLKA 518

Statistická analýza kvantitativních znaků 520

MULTIFAKTORIÁLNÍ HYPOTÉZA 520

ROZKLAD FENOTYPOVÉ VARIANCE 520

HERITABILITA V ŠIRŠÍM SMYSLU 521

HERITABILITA V UŽŠÍM SMYSLU 522

PREDIKCE FENOTYPU 523

UMĚLÁ SELEKCE 524

Molekulární analýza komplexních znaků 525

LOKUSY PRO KVANTITATIVNÍ ZNAKY 525

CELOGENOMOVÉ ASOCIAČNÍ STUDIE LIDSKÝCH NEMOCÍ 528

Korelace mezi příbuznými 533

VYJÁDRĚNÍ KORELACE KVANTITATIVNÍCH FENOTYPŮ MEZI PŘÍBUZNÝMI 533

INTERPRETACE KORELACÍ MEZI PŘÍBUZNÝMI 535

Kvantitativní genetika znaků lidského chování 537

INTELIGENCE 537

OSOBNOST 538

KAPITOLA 2 0

Genetika populací 543

Odlehlá kolonie 543

Teorie alelových četností 544

STANOVENÍ ALELOVÝCH ČETNOSTÍ 544

VZTAH MEZI ČETNOSTMI GENOTYPŮ A ALEL: HARDYHO-WEINBERGŮV ZÁKON 545

POUŽITÍ HARDYHO-WEINBERGOVA PRINCIPU 545

VÝJIMKY Z HARDYHO-WEINBERGOVA PRINCIPU 547

POUŽITÍ ALELOVÝCH ČETNOSTÍ V GENETICKÉM PORADENSTVÍ 549

Přírodní výběr 550

KONCEPCE ZDATNOSTI 550

PŘÍRODNÍ VÝBĚR NA ÚROVNI GENU 551

Náhodný genetický posun 553

NÁHODNÉ ZMĚNY ALELOVÝCH ČETNOSTÍ 554

VLIV VELIKOSTI POPULACE 554

Populace v genetické rovnováze 555

BALANCUJÍCÍ VÝBĚR 556

ROVNOVÁHA MEZI MUTACÍ A VÝBĚREM 558

ROVNOVÁHA MEZI MUTACÍ A DRIFTEM 558

KAPITOLA 21

Transponovatelné genetické elementy 564

Kukuřice: Základní plodina s kulturním dědictvím 564

Přehled transponovatelných elementů 565

Transponovatelné elementy u bakterií 566

IS-ELEMENTY 566

SLOŽENÉ TRANSPOZONY 568

TN3-ELEMENTY 569

Transpozony „cut and paste“ u eukaryot 570

Ac- A Ds-ELEMENTY U KUKUŘICE 570

P-ELEMENTY A DYSGENEZE HYBRIDŮ U DROZOFILY 572

Retroviry a retrotranspozony 574

RETROVIRY 575

ELEMENTY PODOBNÉ RETROVIRŮM 577

RETROPOZONY 579

Transponovatelné elementy u člověka 580

Genetický a evoluční význam transponovatelných elementů 583

TRANSPOZONY JAKO MUTAGENY 583

GENETICKÁ TRANSFORMACE POMOCÍ TRANSPOZONŮ 583

TRANSPOZONY A ORGANIZACE GENOMU 584

KAPITOLA 22

Genetické řízení vývoje živočichů 590

Terapie pomocí kmenových buněk 590

Genetický pohled na vývoj 591

Aktivita maternálních genů ve vývoji 593

GENY S MATERNÁLNÍM ÚČINKEM 593

DETERMINACE DORZO-VENTRÁLNÍ A ANTERIO-POSTERIORNÍ OSY 594

Aktivita zygotických genů ve vývoji 597

ČLÁNKOVÁNÍ TĚLA 597

TVORBA ORGÁNŮ 599

SPECIALIZACE BUNĚČNÝCH TYPŮ 601

Genetická analýza vývoje obratlovců 603

HOMOLOGIE GENŮ OBRATLOVCŮ A BEZOBRATLÝCH 603

NÁHODNÉ INZERČNÍ MUTACE A GENOVĚ SPECIFICKÉ

„KNOKAUT“ MUTACE U MYŠÍ 604

STUDIE NA SAVČÍCH KMENOVÝCH BUŇKÁCH 605

REPRODUKČNÍ KLONOVÁNÍ 606

GENETICKÉ ZMĚNY V DIFERENCIACI IMUNITNÍCH BUNĚK OBRATLOVCŮ 607

KAPITOLA 23

Genetická podstata rakoviny 613

Molekulární pojítka rodiny 613

Rakovina: genetické onemocnění 614

MNOHO TYPŮ RAKOVINY 614

RAKOVINA A BUNĚČNÝ CYKLUS 615

RAKOVINA A PROGRAMOVANÁ BUNĚČNÁ SMRT 616

GENETICKÁ PODSTATA RAKOVINY 616

Onkogeny 617

RETROVIRY INDUKUJÍCÍ NÁDORY A VIROVÉ ONKOGENY 617

BUNĚČNÉ HOMOLOGY VIROVÝCH ONKOGENŮ:

PROTOONKOGENY 618

MUTANTNÍ BUNĚČNÉ ONKOGENY A RAKOVINA 619

CHROMOZOMOVÉ PŘESTAVBY A RAKOVINA 622

Nádorové supresorové geny 622

DĚDIČNÉ NÁDORY A KNUDSONOVA HYPOTÉZA DVOU ZÁSAHŮ 623

BUNĚČNÉ FUNKCE NÁDOROVÝCH SUPRESOROVÝCH PROTEINŮ 625

pRB 625

p53 627

pAPC 629

phMSH2 630

pBRCA1 A pBRCA2 631

Genetické dráhy vedoucí k rakovině 632

KAPITOLA 24

Evoluční genetika 638

Odkud pocházíme? Kdo jsme? Kam jdeme? 638

Evoluční teorie 639

DARWINOVA EVOLUČNÍ TEORIE 639

EVOLUČNÍ GENETIKA 640

Genetická variabilita v přírodních populacích 641

- FENOTYPOVÁ VARIABILITA 641
- VARIABILITA STRUKTURY CHROMOZOMŮ 642
- VARIABILITA STRUKTURY BÍLKOVIN 643
- VARIABILITA NUKLEOTIDOVÝCH SEKVENCÍ 643

Molekulární evoluce 644

- MOLEKULY JAKO „DOKUMENTY EVOLUČNÍ HISTORIE“ 645
- MOLEKULÁRNÍ FYLOGENEZE 645
- RYCHLOST MOLEKULÁRNÍ EVOLUCE 646
- MOLEKULÁRNÍ HODINY 648
- VARIABILITA V EVOLUCI PROTEINOVÝCH SEKVENCÍ 649
- VARIABILITA V EVOLUCI SEKVENCÍ DNA 650
- NEUTRÁLNÍ TEORIE MOLEKULÁRNÍ EVOLUCE 651
- MOLEKULÁRNÍ EVOLUCE A FENOTYPOVÁ EVOLUCE 652

Speciace čili vznik druhů 655

- CO JE TO DRUH? 655
- ZPŮSOBY SPECIACE 656

Evoluce člověka 658

- LIDÉ A LIDOOPI 658
- EVOLUCE ČLOVĚKA VE FOSILNÍCH NÁLEZECH 658
- VARIABILITA SEKVENCÍ DNA A PŮVOD ČLOVĚKA 659

MILNÍKY GENETIKY 666

- ΦX174, PRVNÍ SEKVENOVANÝ DNA-GENOM 666
- KULTIVACE LIDSKÝCH BUNĚK 667
- MENDELOVA PRÁCE Z ROKU 1866 668
- GARRODŮV VÝZKUM VROZENÝCH PORUCH METABOLISMU 670
- MORGANOVA FLY ROOM 672
- TJIO A LEVAN STANOVUJÍ SPRÁVNÝ POČET LIDSKÝCH CHROMOZOMŮ 673
- MAPOVÁNÍ GENŮ PRO HUNTINGTONOVU CHOROBU 674
- KONJUGACE U *ESCHERICHIA COLI* 676
- DVOJITÁ ŠROUBOVICE 678
- DNA SE REPLIKUJE SEMIKONZERVATIVNĚ 680
- INTRONY 682
- ROZLUŠTĚNÍ GENETICKÉHO KÓDU 685
- MULLERŮV DŮKAZ, ŽE RENTGENOVÉ ZÁŘENÍ JE MUTAGENNÍ 687
- RESTRIKČNÍ ENDONUKLEÁZY 689
- PRVNÍ DVĚ VERZE SEKVENCE LIDSKÉHO GENOMU 691
- TRINUKLEOTIDOVÉ REPETICE A ONEMOCNĚNÍ U ČLOVĚKA 693
- JACOB, MONOD A MODEL OPERONU 696
- OBJEV RNA-INTERFERENCE 698
- MINNESOTSKÁ STUDIE DVOJČAT VYRŮSTAJÍCÍCH ODDĚLENĚ 700
- HARDYHO–WEINBERGŮV PRINCIP 701

- TRANSFORMACE DROZOFILY POMOCÍ P-ELEMENTŮ 703
- MUTACE, KTERÉ NARUŠUJÍ SEGMENTACI TĚLA DROZOFILY 704
- IDENTIFIKACE GENU *BRCA1* 706
- NEUTRÁLNÍ TEORIE MOLEKULÁRNÍ EVOLUCE 707

K JÁDRU VĚCI 709

- PROJEKT 1000 GENOMŮ 709
- GENETICKÉ SYMBOLY 710
- AMNIOCENTÉZA A ODBĚR CHORIOVÝCH KLKŮ 711
- BAKTERIE REZISTENTNÍ K ANTIBIOTIKŮM 712
- SYNTÉZA DNA *IN VITRO* 713
- SCREENING OSMIBUNĚČNÝCH EMBRYÍ NA TAY-SACHSOVU MUTACI 714
- DETEKCE MUTANTNÍHO GENU ZPŮSOBUJÍCÍHO CYSTICKOU FIBRÓZU 715
- GENBANK 716
- SYNDROM FRAGILNÍHO X A EXPANZE TRINUKLEOTIDOVÝCH REPETICÍ 718
- LYZINOVÝ RIBOSWITCH 720
- EPIGENETIKA DVOJČAT 722
- UMĚLÁ SELEKCE 723
- MALÉ RNA POTLAČUJÍ AKTIVITU P-ELEMENTU 724
- NÁDORY A GENETICKÉ PORADENSTVÍ 725
- HYBRIDIZACE *IN SITU* 726
- DŮKAZ NESTABILNÍ MEDIÁTOROVÉ RNA 728

Dodatek A: Pravidla pravděpodobnosti 731

Dodatek B: Binomické rozdělení 733

Dodatek C: Evoluční rychlost 735

Přemýšlejte! Řešení 739

Odpovědi na liché otázky 777

Slovník základních pojmů 801

Rejstřík 826